

ПОНЯТТЄВО-КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРІВ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ

Постановка проблеми. Формування фахових знань та вмінь майбутнього менеджера туристичної індустрії, його професійного мислення, готовності до майбутньої професійної діяльності відбуваються значною мірою в процесі вивчення спеціальних туристичних дисциплін. Вивчення цих дисциплін починається із засвоєння їх понятійно-категоріального апарату. “Кожна галузь наукового знання подає поняття в сукупності та взаємозв’язку семантичних (сміслових) ознак. Відбір, побудова логічної структурної ієрархії, виявлення взаємозв’язків між ними дає можливість створити систему понять. Класифікація понятійного апарату сприяє переведенню поняття в терміни” [1, с. 36-37]. “Термін – слово або словосполучення, яке позначає поняття, що використовується в певній галузі знання з максимально точним смисловим визначенням” [2].

На даний момент термінологічний апарат сфери туризму все ще перебуває на стадії формування, що пояснюється відносною новизною наукового вивчення туризму як соціального феномену. Крім того, останнім часом, у зв’язку з перманентними трансформаціями, активним наростанням інтегративних процесів у науці, економіці, суспільному житті до ділової та наукової мови увійшло багато нових термінів. Не всі з них однозначно розуміються вітчизняними науковцями та практиками, що породжує, за висловом О.В. Сухомлинської, “певний хаос дефініцій” [3]. Тому “питання, пов’язані з семантичним значенням конкретних понять є винятково важливими” [4]. Це безпосередньо стосується основоположних понять фахових туристичних дисциплін, серед яких на перше місце слід поставити поняття *туризму*.

Туризм як поліфункціональне явище, соціо-культурний і економічний феномен вивчається багатьма науками. Він є

об'єктом дослідження географії та економіки, медицини, психології та соціології, права та політології, інженерно-технічних наук та архітектури, історії та культурології. Для кожної з наук важливими є різні аспекти туризму: для географічних наук – просторові аспекти, для біологічних наук – санітарно-медичні аспекти, для педагогічних наук – освітні аспекти, для суспільних наук – правові, економічні, соціальні аспекти і т. п. [5]. З точки зору різних наук і практичної оцінки туризму в різних галузях суспільного життя йому даються й різні визначення. Дослідження різних підходів до визначення поняття “туризм” та розробка відповідної дефініції і є метою нашої статті.

Результати дослідження. Одне з перших визначень туризму було запропоноване професорами Бернського університету (Швейцарія) Хунзикером та Крапом, а пізніше прийнято Міжнародною асоціацією наукових експертів туризму: “Туризм – це низка явищ та взаємовідносин в результаті подорожей людей, до тих пір, поки це не призводить до їх постійного перебування в певному місці та не пов'язано з отриманням ними будь якої вигоди(доходу)” [6].

“Oxford Dictionary of Geography” містить таке визначення туризму: “Створення свята (making a holiday), що включає ночівлю поза звичним місцем проживання (normal place of residence)” (1997 p.). У “The Penguin Dictionary of Human Geography” наводиться наступна дефініція туризму: “Тимчасовий рух людей до місць (destinations), що знаходяться поза їх звичними місцями роботи і проживання, діяльність, що виконується протягом їх перебування у цих місцях, та засоби обслуговування, створені для того, щоби їм догодити. Така подорож (travel) зазвичай виконується протягом вільного часу з рекреаційною або святковою метою” (1997 p.). “New Webster’s Dictionary and Thesaurus of English Language” визначає туризм як “практику поїздок для задоволення, індустрію приваблювання туристів та оточення їх турботою” (1993 p.), а “Oxford Dictionary of the Business World” – як „комерційну організацію та управління святами” (1993 p.). У наведених дефініціях знаходить відображення холістична функція туризму. Але якщо у перших двох акцент робиться на рекреаційній діяльності туристів, у наступних двох відображено комерційну

діяльність з організації подорожей та здійснення послуг гостинності [7, с. 422, 475, 1044, 875].

У Тлумачному словнику туристичних термінів, виданому АТ “ЦРТЕ-Інтур” та Російським міжнародним інститутом туризму в 1994 р. (автори І.В. Зорін, В.О. Квартальнов) подаються сім визначень туризму, в тому числі: особлива форма переміщення людей, вид мандрівки; перебування за межами постійного місця проживання; форма розумового та фізичного виховання; популярна форма організації відпочинку; галузь господарства; сегмент ринку [8]. В українському енциклопедичному словнику-довіднику з туризму подаються визначення туризму: як тимчасового виїзду; діяльності осіб, що подорожують поза межами свого постійного середовища до одного року; економічного явища, що охоплює попит, пропозицію та туристський продукт; особливої форми пересування людей; виду подорожі; популярної форми організації відпочинку; галузі господарства; сегменту ринку; сукупності усіх видів науково-практичної діяльності щодо організації і здійснення туристсько-екскурсійної справи [9].

Російські вчені В.А. Квартальнов, І.В. Зорін, Т.П. Каверіна, Є.Н. Ільїна та інші зазначають, що існує принаймні чотири погляди на туризм як явище сучасного світу: *”туризм як галузь господарства, як міжгалузевий комплекс або ринок, як самостійний вид економічної діяльності з обслуговування туристів та як діяльність під час відпочинку*, резюмуючи, що жодна наука не в змозі вичерпно його охарактеризувати” [10]. Такої ж думки дотримуються й болгарські вчені М. Бичваров, Ц. Тончев: *“Сучасний туризм є широкою соціально-економічною системою з багатьма елементами, що знаходяться у динамічній взаємодії між собою та з іншими системами. Жодна наука не може відповісти вичерпно на питання, пов’язані з розвитком туризму”* [11]. Тому нині багатьма вченими – як вітчизняними, так і зарубіжними піднімається питання про створення спеціальної галузі науки – туристики (туризмології, туризмознавства), *“як наукової дисципліни, що інтегрує філософський, соціологічний, економіко-соціальний, правовий, історичний аспекти феномену туризму”* [12]. *“В наш час необхідний цілісний погляд на туризм, в*

якому були б синтезовані всі аспекти його вивчення. Туристика – це наука, що синтезує дані різних наукових дисциплін, які вивчають туризм, і займається формуванням та розвитком цілісної концепції туризму”[13].

Академік І.А. Зязюн в своїй статті “Філософія туризмології” зазначає, що туризмологія має базуватися на філософських принципах гуманізму, натуралізму, науковості, національної ідеї, традиціоналізму та загальнолюдських цінностей. “Основним предметом обговорення у філософії туризму мають бути найзагальніші підходи до туризму: місце та роль туризму в культурному універсумі життя; розуміння людини й ідеалу освіченості та вихованості на зразках національної та світової культури; вплив туризму на культуру людської свідомості, соціально-гуманістичну та філософсько-світоглядну культуру людини тощо” [14].

Але вже нині існує необхідність чіткого визначення туризму, зокрема в аспекті його використання у світовій статистиці та національних законодавствах. У 1993 році Статистична комісія ООН затвердила прийняті на проведеній в Оттаві (Канада) Міжнародній конференції ВТО “Статистика подорожей і туризму” “Рекомендації по статистиці туризму”. На базі цього документу експерти ВТО і ОЕСР розробили статистичний документ “Допоміжний рахунок в туризмі”, де туризм визначається як “діяльність осіб, які подорожують і здійснюють перебування у місцях, які знаходяться поза межами їх звичного середовища, протягом періоду, що не перевищує одного року поспіль, з метою відпочинку, діловими та іншими цілями, не пов’язаними з діяльністю, що оплачується з джерела у місці відвідування” [15]. Близькі до цього визначення туризму знаходимо у законодавчих документах країн – членів ВТО.

Водночас слід зазначити, що у наведеному визначенні залишається поза увагою дуалізм внутрішньої природи туризму, який визнається як російськими, так і українськими дослідниками туризму: “З одного боку, туризм – це особливий масовий вид подорожей. З іншого – сукупність всіх видів науково-практичної діяльності по організації та здійсненню таких подорожей” [16]. Тобто, туризм характеризується як вид або сфера діяльності –

рекреаційної (дозвіллевої) та суспільно-корисної (форма праці), пов'язаної з подорожами.

Враховуючи поліфункціональність туризму та поліаспектність його взаємодії з суспільством, автор статті пропонує визначити *туризм як сферу людської діяльності - рекреаційної або суспільно-корисної, науково-практичної - пов'язану з подорожами та мандрівками людей, що виконує низку функцій політичного, економічного, культурного характеру, які проявляються як на рівні окремої особистості, так і на рівні суспільства в цілому.*

Подальшого уточнення потребують також такі поняття і терміни як “туристична індустрія”, “туристична сфера” та “туристична галузь”, “туристичний продукт” та інші.

Література

1. Ващенко Л.М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону: монографія. – К.: Тираж, 2005. – 380 с.
2. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В.І. Шинкарука. – К.: Абрис, 2002 – 740 с.
3. Сухомлинська О.В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. – К.: А.П.Н., 2003 – 68 с.
4. Ничкало Н.Г. Професійно-технічній освіті – державну політику та науково-педагогічне забезпечення // Нові технології навчання: наук.-метод. зб. – К.: ІСДО, 1995. – Вип. 15. – С. 11.
5. Jędrzejczyk Irena. Nowoczesny biznes turystyczny. Ekostrategie w zarządzaniu firmą-Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 2001. – S. 39.
6. Квартальнов В.А. Теория и практика туризма: учебник. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 672 с.
7. Іванчук Н.О. Туризм та робота екскурсовода з іноземними туристами // Актуальні проблеми, сучасний стан та перспективи розвитку індустрії туризму в Україні: матеріали другої Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. І.В. Саух. – Житомир: ЖФ КІБІТ, 2008. – С. 20-22.

8. Зорин И., Квартальнов В. Толковый словарь туристских терминов. – М.: Афины, 1994. – 664 с.
9. Смолій В.А., Федорченко В.К., Цибух В.І. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / передмова В.М. Литвина. – К.: Слово, 2006. – 372 с.
10. Менеджмент туризма. Туризм как вид деятельности: учебник. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 288 с.
11. Бъчваров Марин, Тончев Цветан. Основи на туризма. – София: Тилиа, 1996. – 136 с.
12. Пазенок В.С. Туризмологія: методологія формування теоретичних засад // Туризм на порозі ХХІ століття: освіта, культура, екологія: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (18-20 жовтня 1999 р., м. Київ). – К.: КІТЕП, 1999. – С. 10.
13. Квартальнов В.А. Теория и практика туризма: учебник. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 672 с.
14. Зязюн І.А. Філософія туризмології // Туризм на порозі ХХІ століття: освіта, культура, екологія: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (18-20 жовтня 1999 р., м. Київ). – К.: КІТЕП, 1999. – С. 21.
15. Вспомогательный счет в туризме: рекомендации по методологической структуре. Разработан ООН, ЕВРОСТАТ, ОЭСР и ВТО, утвержден Статистическим отделом Секретариата Организации Объединенных Наций (Нью-Йорк (США), 29 февраля – 3 марта. – Б. г. – 138с.
16. Бабарицька В.К., Малиновська О.Ю. Менеджмент туризму. Туроперейтинг. Понятійно-термінологічні основи, сервісне забезпечення турпродукту: навч. посіб. – К.: Альтерпрес, 2004. – 288 с.

В статтє освєщєна прѡблєма разрабѡтки понятійно-катєгоріальнѡго апаратѡ прєподаванія спєціальних туристских дисциплін, рассматривается полиаспєктность понятия «туризм», предлагается его междисциплинарное определение.

Ключевые слова: туризм, спєціальнє туристские дисциплины, функции туризма, туризм как сфера деятельности.

The article is devoted to the problems of working out the concept and categorial apparatus of the special tourist disciplines, examining the tourism conception as a polyaspects phenomenon, making proposition of its interdiscipline definition.

Key words: *tourism, special tourist disciplines, functions of tourism, tourism as a sphere of activities.*

374.72:379.85-057.212

Оксана Фастовець,
м. Київ

ФОРМИ І МЕТОДИ КУРСОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ТУРИЗМУ

Постановка проблеми. У системи освіти дорослих нині відбуваються динамічні зміни, пов'язані з оновленням змісту та форм курсової професійної підготовки в тому числі і фахівців для галузі туризму. Динамічний розвиток сфери туризму актуалізував необхідність удосконалення курсової підготовки майбутніх менеджерів туризму, тому що сучасна система підготовки у ВНЗ “на 60% готує фахівців за репродуктивною моделлю, коли людина має набір якихось знань і фактів, але не може вирішувати нові, незнайомі задачі” [2, с. 29]. Швидке старіння інформації, поява нових технологій створили в суспільстві ситуацію, коли неможливо навчитися один раз на все життя. Цим зумовлено постійне зростання актуальності проблеми освіти впродовж усього життя. Необхідно, щоб курсова професійна підготовка була спрямована на майбутні фахові потреби, формувати такий високий рівень професійної компетентності, який дозволить підтримувати високий професіоналізм працівників сфери туризму.

Разом з тим необхідно зазначити, що склалась ситуація коли багато великих туристичних фірм змушені організовувати замкнені навчальні курси, мета яких – підготовка кваліфікованого персоналу лише для підприємств, що входять до власної агентської мережі. В процесі навчання на курсах відпрацьовуються стандарти та